

KRISTĪNE LEVĀNE-PETROVA

LU Matemātikas un informātikas institūts
kristine.levane@gmail.com**Izteicēja funkcijā lietoti lietuviešu valodas ciešamās kārtas
divdabji un to atbildes latviešu valodā**

Valodniecības avotos, runājot par ciešamo kārtu, tiek minēts, ka latviešu valodā tā ne visai iecienīta (Endzelīns, Mīlenbahs 1993, 111) un citās valodās tiek lietota daudz plašāk (MLLVG I 1959, 553). Lai par to pārliecinātos, referātā tiks aplūkoti izteicēja funkcijā lietoti lietuviešu valodas ciešamās kārtas tagadnes un pagātnes divdabji un to atbildes latviešu valodā. Pētījums veikts Lietuviešu-latviešu-lietuviešu paralēlo tekstu korpusā LiLa (www.korpuss.lv/lila).

Lietuviešu valodā ciešamās kārtas formas veido no ciešamās kārtas tagadnes vai pagātnes divdabjiem un palīgdarbības vārda *būt*, piem., *esu, buvau, būdavau, būsiu nešamas; esu, buvau, būdavau, būsiu neštas* (DLKG 1997, 302), savukārt latviešu valodā ciešamās kārtas formas veido lokāmais ciešamās kārtas pagātnes divdabjis kopā ar palīgdarbības vārdu *tikt*, senāk arī *tapt, kļūt* (VPSV 2007, 70). Lietuviešu valodā ir divas ciešamās kārtas paradigmas, bet latviešu valodā – viena. Piem.,

*Nervingai laukiau, kada **bus svarstoma** mano namo ateitis.*

*Nervozī gaidīju, kad **tiks izskatīta** manas mājas nākotne.*

*Mūsu kortežas **buvo papildytas** dar keliais policijas ir specialijuų tarnybų automobiliais.*

*Mūsu kortežs **tika papildināts** ar vēl dažām policijas un speciālo dienestu automašīnām.*

Analizējot izteicēja funkcijā lietotos lietuviešu valodas ciešamās kārtas tagadnes un pagātnes divdabjus, latviešu valodā tika konstatētas vairākas atbildes. Izteicēja funkcijā lietotam lietuviešu valodas ciešamās kārtas pagātnes divdabim latviešu valodā atbilstošais ir:

ciešamās kārtas pagātnes divdabjis

*Už šī trumpą monologą **buvau išvartytas** iš kabineto.*

*Par šo īso monologu **tiku patriekts** no kabineta.*

verbs darāmajā kārtā

*Jis **buvo pastatytas** pagal Odantapurio šventyklos..*

*To **uzcēla** pēc Odantapuris svētnīcas..*

Savukārt izteicēja funkcijā lietotam lietuviešu valodas ciešamās kārtas tagadnes divdabim atbildes latviešu valodā ir trīs (sk. plašāk Levāne-Petrova, 2013, 2014):

ciešamās kārtas pagātnes divdabjis

*Kapitonas Sondoras **ieškomas**.*

*Kapteinis Sondors **tiek meklēts**.*

verbs darāmajā kārtā

*Aš žinau, kaip **išvaromas** velnias.*

*Es zinu, kā **izdzen** velnu.*

ciešamās kārtas tagadnes divdabjis

*Pasaulis **matomas** iš apačios į viršų.*

*Pasaule **redzama** no apakšas uz augšu.*

Kā redzams, izteicēja funkcijā lietotus lietuviešu valodas ciešamās kārtas divdabjus latviešu valodā var tulkot gan ciešamajā, gan arī darāmajā kārtā, tāpēc referātā tiks skaidrots, vai ir kādas nozīmes nianšes vai likumības, kāpēc tā notiek.

Literatūra

- DLKG 1997 – *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius : Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997.
- Endzelīns, Mīlenbahs 1993 – Endzelīns, Jānis, Mīlenbahs Kārlis. *Latviešu valodas mācība*. Četrpadsmitais izdevums. Rīga : Zvaigzne, 1993.
- Levāne-Petrova 2013 – Levāne-Petrova, Kristīne. Lietuviešu valodas ciešamās kārtas tagadnes divdabju atbilstes latviešu valodā: Lietuviešu-latviešu-lietuviešu paralēlo tekstu korpusa dati. *Vārds un tā pētīšanas aspekti* :rakstu krājums, 17 (II). Liepāja : LiePa, 2013, 180.–188. lpp.
- Levāne-Petrova 2014 – Levāne-Petrova, Kristīne. Izteicēja funkcijā lietotu lietuviešu valodas ciešamās kārtas tagadnes divdabji un to atbilstes latviešu valodā.. *Vārds un tā pētīšanas aspekti* :rakstu krājums, 18 (I). Liepāja : LiePa, 2014, 179.–189. lpp.
- MLLVG I 1959 – *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika I*. Rīga : Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1959.
- VPSV 2007 – *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga : Valsts valodas aģentūra, 2007.